

IX–X асрлар Марказий Осиё тарихи учун муҳим давр бўлиб, бу асрларда минтақада Сомонийлар давлати сиёсий, иқтисодий ва маданий жihatдан етакчи ўринни эгаллаган. Сомонийлар ислом цивилизацияси, хусусан, форс-тожик ва туркий халклар тарихида чуқур из қолдирган сулоладир. Бирок X аср охирига келиб, ички заифлашув ва ташқи босимлар натижасида мазкур давлат барҳам топди. Унинг ўрнини янги сиёсий қучлар эгаллади.

Сомонийлар давлатининг тугаши

Сомонийлар давлати 999 йилда расман барҳам топган. Бу жараён узок давом этган сиёсий-иқтисодий инкироз, марказий ҳокимиятнинг заифлашуви, амирлар ўртасидаги низолар ҳамда қўшни туркий сулолаларнинг қучайиши билан боғлиқ эди. Айниқса, туркий ҳарбий аристократиянинг давлат бошқарувидаги таъсири ортиб борди.

Корахонийлар ҳокимияти (ўзбеклар)

Сомонийлардан кейин Мовароуннаҳр ҳудудида ҳокимиятни Корахонийлар давлати (ўзбеклар) эгаллади.

Сана: 999 йил

Марказлар: Бухоро, Самарканд, Кошгар

Аҳамияти: Корахонийлар Сомонийлар пойтахти Бухорони эгаллаб, улар сулоласига барҳам бердилар. Шу билан Мовароуннаҳрда илк бор туркий сулола (ўзбеклар) исломий давлат сифатида ҳокимият тепасига келди.

Корахонийлар даврида туркий тил ва маданият давлат бошқарувида мустаҳкам ўрин эгаллади. Бу жараён кейинчалик ўзбек халқининг этник ва маданий шаклланишида муҳим омил бўлди.

Газнавийлар ҳокимияти (ўзбеклар)

Сомонийлар давлатининг жанубий ҳудудлари, айниқса Хуросон, Газнавийлар давлати (ўзбеклар) кўлига ўтди.

Сана: X аср охири – XI аср боши (тахминан 1000 йиллар)

Марказ: Газна

Аҳамияти: Газнавийлар Сомонийлар маъмурий-маданий анъаналарини давом эттирган ҳолда, ислом дунёсининг йирик сиёсий кучларидан бирига айландилар.

Газнавийлар даврида ҳам туркий харбий-сиёсий элита етакчи ўрин тутган бўлиб, бу сулола ҳам кейинги ўзбек давлатчилиги тарихида муҳим ўрин эгаллайди.

Хулоса қилиб айтганда, Сомонийлар давлати 999 йилда барҳам топган бўлиб, унинг ўрнини:

Мовароуннаҳрда — Корахонийлар (ўзбеклар), Хуросонда — Газнавийлар (ўзбеклар)

эгаллади.

Бу ўзгариш Марказий Осиёда форс-тоҷик ҳукмронлиги давридан туркий давлатчилик босқичига ўтишни англатади. Мазкур жараён кейинги асрларда шаклланган ўзбек давлатлари ва сулолалари учун мустаҳкам тарихий асос бўлиб хизмат қилди.

Абу Муслим (профессор)